

УДК 37.035.3

Інна Ромашенко, викладач кафедри іноземних мов Академії муніципального управління,  
м. Київ

Мирон Вачевський, доктор педагогічних наук,  
професор кафедри менеджменту, маркетингу і підприємництва  
Дрогобицького державного педагогічного університету  
імені Івана Франка

## УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ПРОЦЕСОМ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДІ ДО САМОСТІЙНОЇ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*У статті досліджується наукова проблема вивчення студентами економічних напрямків навчання майбутніми маркетологами однієї із тем відповідного курсу навчання маркетингу на іноземній мові, що сприятиме формування високих професійних компетенцій у маркетологів.*

**Ключові слова:** процес управління, інноваційні технології, професійна компетентність, освіта, інтелектуальна праця.

**П**остановка проблеми. Розкриваючи проблему управління перш за все відзначимо, що управління є результатом суспільного поділу праці і налічує багато тисячоліть. Археологічні дані свідчать про те, що в давній шумерській державі у III-му тисячолітті до нашої ери існував певний регламент управлінської діяльності, пов'язаний з комерційними операціями і управлінням державою. Це було зафіксовано на глиняних табличках, що дійшли до наших днів, як відзначено в роботі [21, 30 – 31].

Даючи характеристику оточуючого світу, можна виділити три основні компоненти: неживу природу, живу природу і людське суспільство. Такий розподіл дозволяє провести класифікацію процесів управління:

- у неживій природі (в технічних системах – машини і механізми);
- у живій природі (в біологічних системах, організмах);
- у людському суспільстві (соціальних системах, включаючи систему навчання або педагогіку як науку) [5].

**Аналіз останніх публікацій.** Л.В. Балабанова [3], А.В. Войчак [10], А.Ф. Павленко [31], М.В. Вачевський [7], С.С. Гаркавенко [15], В.Г. Герасимчук [16], М.М. Єрмошенко [19].

**Мета статті.** Дослідити сутність навчання маркетингу у ВНЗ та розробити концепції формування професійної компетентності маркетологів засобами інноваційних технологій.

**Виклад основного матеріалу.** Відзначимо, що як і будь-яка наука, педагогіка володіє своїм понятійним апаратом, своїми методами дослідження та управління і використовує досвід педагогічної діяльності, нагромаджений багатьма поколіннями народу, втілений у певних принципах, закономірностях та правилах. Сама наявність такої науки зумовлена природною потребою народу допомогти молодому поколінню громадян засвоїти вимоги життя, увійти в нього гармонійно і повноцінно себе в ньому реалізувати [11].

Навчання майбутніх маркетологів у процесі формування професійної компетентності, використовуючи педагогіку як своєрідну педагогічну функцію, виконують також література, образотворче мистецтво, музика, філософія, а із блоку економічних дисциплін: основи економіки, інтелектуальна власність, теорія управління – менеджмент, маркетингова діяльність в умовах ринкової економіки, фінансова система, податки, інновації, інвестиції та інші дисциплін, які вводять людину у певну систему цінностей. Кожен автор (письменник, художник, новатор) своєю творчістю виховує, а отже, у певному сенсі, є педагогом [37].

Для формування професійних компетентностей майбутніх маркетологів, педагогіка включає в себе фундаментальний (теоретичний) і прикладний (конкретно-дидактичний) рівні. На таку різнорівневу структуру педагогіки вказував ще К. Ушинський, називаючи ці рівні “теоретичними” і “практичними”.

До сучасних відомих вчених педагогічної

## УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ПРОЦЕСОМ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДІ ДО САМОСТІЙНОЇ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

освіти, які відомі не тільки в Україні, а далеко за її межами, наукові роботи яких використовуються в навчальному процесі для формування високих професійних компетентностей сучасних фахівців ринкової економіки відносять: В.П. Андрущенко – академік АПН України, М.І. Дубина – відомий учений-літературознавець, педагог та організатор науки в Україні, академік АН вищої школи, Н.Г. Ничкало – академік АПН України, В.М. Мадзігон – академік АПН України, В.Г. Кремень – академік АПН України, І.А. Зязюн – академік АПН України, І.Ф. Прокопенко – академік АПН України, М.Б. Євтух – академік АПН України, О.С. Падалка – академік АН вищої школи, О.Т. Шпак – академік АН вищої школи, М.В. Вачевський – академік АН вищої школи, О.М. Топузов – професор АПН України, В.К. Сидоренко – член кореспондент АПН України та багато інших, які своїми накованими робота підручниками, посібниками науковими розробками забезпечують становлення та розвиток новітніх педагогічних технологій – теорію навчання (дидактику) і теорію виховання, а також управління “системою освіти”, яка включає:

- **навчання** – управління процесом засвоєння учнями інформації у вигляді знань, умінь та навичок, які і формують відповідний рівень професійних компетентностей, набутих учнями суспільного інформативного досвіду;

- **виховання** – управління процесом формування досвіду (моделі) поведінки людини у духовній та соціальній сферах, а також у її стосунках з іншими особами при ділових взаємовідносинах;

- **розвиток** – управління удосконалення духовних, психічних, соціальних і фізичних функцій та можливостей людини. Він нетотожний ні навчанню, ні вихованню, бо має цілком іншу природу: якщо навчання передбачає засвоєння інформації, а виховання виражає ставлення людини до оточуючого середовища, то розвиток забезпечує певну перебудову, відповідне покращення, розширення професійних компетентностей, якостей і можливостей особистості до трудової діяльності. Специфіка розвитку полягає також у тому, що результат управління цього процесу полягає також у тому, що він проявляється в будь-якій сфері життя і будь-якому інформативному середовищі ринкової економіки.

**Ринкова економіка** висунула нові умови організації процесу навчання у загальноосвітніх навчальних закладах та формування високих професійних компетентностей у випускників ВНЗ. Репродуктивний метод навчання не задовольняє

сьогодення. Суспільству необхідні випускники із творчим мисленням, вмінням орієнтуватися у конкурентному середовищі. Фундамент економічної освіти і розвитку творчих здібностей дає загальноосвітня школа, де, крім загальноосвітніх знань, покликана проводити виховання учнівської молоді, здійснювати у процесі навчання молоді набір відповідних функцій, які формують особистість до вибору професії та орієнтації у трудовій діяльності ринкової системи, як відзначено в роботі [6].

Загальноосвітня підготовка молоді нині вимагає від вчителя-педагога бути творцем, використовувати новітні технології у навчальному процесі, відповідати за наслідки своєї педагогічної діяльності щодо прищеплення у молоді творчого мислення, збагачення знаннями.

Варто відзначити роботу професора О. Вишневецького та професора М. Чепіль, де автори стверджують, що специфічною особливістю сучасної педагогіки є, те, що вона не є наукою самодостатньою, зосередженою на собі самій, як це характерно для наук “точних, природознавчих”. Як і медицина чи наука управління, педагогіка не працює на себе, а на удосконалення потрібної для суспільства форми діяльності [12].

Педагогіка вимагає використання інноваційних технологій у процесі навчання, і це не є нині даниною моди, а стилем сучасного науково-практичного мислення, системи освіти України, як відзначає В. Лугай в роботі [23].

**Система освіти в Україні** – це різні види навчальних закладів, що забезпечують у державі відповідний рівень знань та набуття професійних кваліфікацій із відповідним рівнем професійної компетентності. Вважаємо за доцільне відзначити, що нині діють навчальні заклади, які забезпечують загальнодержавний рівень знань, а саме: материнська (родинна) школа, дошкільні установи, початкова школа, середня загальноосвітня школа, спецшколи, гімназії, ліцеї, коледжі, професійні навчальні заклади, технікуми, ВНЗ (інститути, університети, академії, вищі училища).

Про вищу освіту, яка забезпечує навчання молоді в інститутах, університетах, консерваторіях, академіях, вищих училищах, можна стверджувати, що більшість намагається давати той рівень професійних компетентностей, яких вимагає конкурентний ринок праці у сучасних умовах. ВНЗ перебувають у сфері реформування і відповідної перебудови навчального процесу до умов ринкової економіки. ВНЗ в Україні готують бакалаврів (4 роки навчання), спеціалістів (5 років навчання), та магістрів (5 – 6 років). ВНЗ

## УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ПРОЦЕСОМ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДІ ДО САМОСТІЙНОЇ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

проводять підготовку кандидатів і докторів наук для педагогічної діяльності.

Потужним чинником формування у підростаючого покоління патріотизму та суспільної свідомості є рідна мова. У навчальному процесі дедалі більше використовується державна українська мова, нею зараз навчається 71,7% школярів проти 58,3% шість років тому. Проте громадянам, які належать до національних меншин, відповідно до Закону України “Про освіту” гарантується право на навчання рідною мовою чи вивчення рідної мови у державних і комунальних навчальних закладах або через національні культурні товариства.

Серед факторів, які негативно впливають на навчальний процес, слід відзначити недостатню забезпеченість сучасними підручниками та наочним приладдям, а також низький рівень комп’ютеризації, оскільки школи здебільшого оснащені морально і фізично застарілими комп’ютерами або (особливо в сільській місцевості) взагалі їх не мають. Основною причиною такого стану справ є недостатнє фінансування державних навчальних закладів.

Потенціал національної системи освіти на сьогодні становлять 48 тис. навчальних закладів та установ, у яких навчається майже 10 млн. учнів, слухачів та студентів, працює понад 1,5 млн. фахівців, які відзначає доктор педагогічних наук, відомий вчений Станіслав Ніколаєнко в роботі [29].

Слід відзначити, що згідно з Конституцією України, законами України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту” повна загальна середня освіта обов’язкова для всіх громадян держави і законодавчо визначається обов’язковою основною складовою неперервної освіти. Загальна середня освіта в Україні має досить розвинену мережу, яка за останні роки не зазнала суттєвих змін і стабілізувалася на позначці 21 094 загальноосвітніх закладів, у яких навчається 6386, 6 тис. учнів. Щорічно в загальноосвітніх початкових закладах розпочинають навчання майже 550 тис. першокласників. Водночас унаслідок погіршення демографічної ситуації зростає кількість малокомплектних шкіл.

Мовна політика в галузі освіти відповідає Конституції України, законам України “Про мови”, “Про освіту”, “Про національні меншини в Україні”. Українською мовою навчається 71,8% учнів. Кількість загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання становить біля 16 757 одиниць.

Систему загальної середньої освіти становлять загальноосвітні навчальні заклади всіх

типів і форм власності, зокрема для громадян, які потребують соціальної допомоги та соціальної реабілітації, навчально-виробничі комбінати, позашкільні заклади, науково-методичні установи та органи управління системою загальної середньої освіти, а також професійно-технічні училища та вищі навчальні заклади I – II рівнів акредитації, що безпосередньо мають право надавати загальну середню освіту, вищу освіту, а також систему підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Використання інноваційних технологій у процесі навчання в загальноосвітніх школах, з метою досягнення ефективності управління навчання та позитивної початкової атмосфери слід намагатися в педагогічній діяльності школи дотримуватися наступних новітніх технологій, а саме:

Намагатися ніколи не застосовувати слово “розподіляти” учнів на пари, на трійки, на групи. Слід пам’ятати, учні об’єднуються! З об’єднаних учнів формуються особистості, здатні об’єднуватися і працювати разом, виростає об’єднана країна, держава або нація.

Усе, що пропонують учні, має бути прийняте й обговорене. Не слід казати їм, що це “правильна чи неправильна відповідь”, треба лише допомогти опрацювати інформацію і прийняти власні рішення. Спостерігайте, щоб ніхто з учнів не залишився поза обговоренням.

Рішення учнів повинні сприйматися серйозно, якщо ви бажаєте налагодити процес навчання взаємодії й розвитку навичок критичного мислення, як відзначено в роботі [22].

Деякі учні зразу готові активно працювати і в більшій групі, але дійсно ефективною групова робота буде в групі не більше 6 – 7 осіб. Більші групи потребують вироблення інших технологій навчання, які повинні скеровуватися на професійну орієнтацію учнів, на вибір майбутньої професійної освіти.

Професійна освіта є проекцією вимог суспільства, ринку і виробництва до підготовки кадрів на ринок праці. Управління навчальним процесом у професійно-технічних навчальних закладах, пов’язано із змінами у змісті праці робітника, викликаними стрімким розвитком сучасної техніки, зростає рівень її інтелектуальності і вимог до професійної компетентності і загальної культури спілкування. Поєднання професійної і загальноосвітньої підготовки впливає на підвищення кваліфікаційного рівня, духовний розвиток і особистісні якості майбутнього працівника – це теоретично, а практично – залежить від рівня готовності викладача, використання ним новітніх технологій,

## УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ПРОЦЕСОМ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДІ ДО САМОСТІЙНОЇ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

які можуть формувати в учня належний рівень професійної компетентності, як вказує Л. Сліпчишин в роботі [35].

Ефективність управління навчальним процесом професійно-технічної освіти забезпечується оновленням змісту освіти відповідно до суспільно-економічних і техніко-технологічних змін, а також урахування нових досягнень в педагогіці і психології. Сьогодні на ринку праці якість і конкурентоспроможність випускника професійно-технічного закладу розглядається у двох аспектах: професійному із відповідним рівнем професійної компетентності до ринку праці та особистісному. Це й визначає основні підходи до використання новітніх технологій у навчальному процесі та професійної підготовки із використанням інтелектуальної праці.

**Інтелектуальна праця** – це не лише спосіб реалізації інтелектуального потенціалу особистості чи творчого колективу, а й суспільно значима діяльність, що, як і кожна праця, має вартість. Саме тому на міжнародному ринку інтелектуальної ідеї, винаходи, промислові зразки і раціоналізаторські пропозиції оцінюються дуже високо [5].

Щодо теоретичної фахової підготовки спеціалістів, то питання також в деякій мірі має позитивні результати. Наша економічна наука в короткій термін відійшла від постулатів і концепцій марксистсько-ленінської теорії і повернула свій орієнтир до передових вчень і теорій країн з розвинутою ринковою економікою.

Значна кількість опублікованих навчальних посібників та підручників, що відносяться до проблеми економічної освіти, виховання та навчання молоді у сучасних умовах ринкової економіки опублікована вітчизняними вченими А. Алексюк [1], Г. Балл [2], А. Бойко [4], Ю. Гільбух [17], В. Галузинський та М. Євтух [13], І. Зязюн [20], В. Моляко [26], І. Прокопенко [32], В. Рибалка [34], І. Радченко [33], О. Сухомлинська [36], О. Шпак та О. Падалка [38], та багато інших.

Вважаємо за доцільне окремо відзначити, в процесі дослідження нами встановлено, що вітчизняні автори у своїх роботах не висвітлюють проблему інтелектуальної власності, розвитку маркетингу, інформації, не дають тих нових підходів, які вимагає сучасна ринкова економіка, підготовки спеціалістів маркетологів із **високими професійними компетенціями** до конкурентного середовища. Ринок вимагає і в освітній діяльності підготовки таких фахівців – педагогів, які б мали знання не тільки економічні, але і знання з маркетингу, менеджменту та фінансових дисциплін.

Проблеми маркетингу та маркетингової діяльності в конкурентному ринковому середовищі висвітлювали в роботах відомі вітчизняні маркетологи Л.В. Балаюанова [3], А.В. Войчак [10], А.Ф. Павленко [31], М.В. Вачевський [8], С.С. Гаркавенко [15], В.Г. Герасимчук [16], М.М. Єрмошенко [19], А.Ф. Павленко [31].

Як показала практика, такі фахівці нині необхідні для всіх навчальних закладів освіти з метою викладання і вивчення учнівською молоддю економіки, менеджменту, маркетингу, патентознавства, бухгалтерського обліку, основ інформації, підприємництва та особливо, коли Україна входить в Європейський освітній простір, маркетологам необхідні знання іноземних мов, щоб вільно спілкуватися під час укладання підприємницьких угод, партнерства та ділового спілкування із іноземними партнерами.

Дослідженням нами встановлено, що нинішній інформаційний простір тої інформації, яка дається у школі, зовнішньому середовищі, вимагає від молоді здатність пристосовуватися до нових умов. Така здатність ґрунтується на знаннях, інформації та економіки, тих дисциплін, які вимагає майбутня професія, або розвиток творчого інтелектуального потенціалу та використання у навчальному процесі новітніх технологій, особливо це відноситься до навчання у ВНЗ, де здійснюється підготовка майбутніх маркетологів, фахівців ринкової економіки.

Це дає нам основу стверджувати, що соціальне життя індивіда може бути сьогодні повноцінним лише за умови, якщо в нього розвинута із шкільної парти здатність творчо мислити, мати здібності взаємодії з навколишнім середовищем, накопичувати відповідний рівень професійних компетентностей. Глибокі знання в цьому напрямку може давати неперервна освіта від школи до ВНЗ, де випускник отримує високий рівень професійних компетентностей у системі вищих навчальних закладів.

В Україні провадять освітню діяльність 667 вищих навчальних закладів I та II рівнів акредитації, з яких державної та комунальної форм власності 590 (88,5%), інших форм власності – 77 (11,5%) та 330 вищих навчальних закладів III та IV рівнів акредитації, з яких державної та комунальної форм власності – 232 (70%), інших форм власності – 98 (30%).

Якість освітньої діяльності – сукупність характеристик професійних компетентностей, які дає система вищої освіти та її складових, яка визначає її здатність задовольняти встановлені і передбачені потреби окремої особи або суспільства.

## УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ПРОЦЕСОМ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДІ ДО САМОСТІЙНОЇ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

**Висновки.** Освіта та новітні технології підготовки та формування професійної компетентності у молоді до ринку повинні враховувати не тільки фактор розвитку у сфері економіки, соціального та екологічного. Тут слід звертати увагу насамперед на інформаційний простір, духовно-інтелектуальний, національно-інноваційний та інші соціогуманістичні компоненти розвитку особистості, які без творчого пошуку, інтелектуального мислення та інших життєво необхідних інноваційних циклів не зможуть бути вершиною еліти та генератора розвитку суспільства і свого особистого становлення в конкурентному середовищі сьогодення.

Таким чином, вирішення питання ефективності формування професійної компетентності випускника навчального закладу залежить від знання самої структури компетентності. До неї ми відносимо принцип єдності навчання; інноваційних технологій навчання; дій, пов'язаних із запланованими результатами та практичною діяльністю учителя на формування високого рівня професійних компетентностей, розвиваючи інтерес, схильність до знань професійних інтересів, вищих соціальних потреб, самовираження та проявлення здібностей та ділових якостей особистості в конкурентному ринковому середовищі.

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої школи: курс лекцій: модульне навчання – К., 1998. – 220 с.
2. Балл Г.А., Волинець А.Г. Значущість діалогічного підходу до освіти. Психологічні аспекти гуманізації освіти: кн. для вчителя. – К.: Рівне – 1996.
3. Балабанова Л.В. Маркетинг: підручник. – К.: Знання-прес. – 2004. – 645 с.
4. Бойко А.М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації. – К.: ІЗМН. – 1996. – 320 с.
5. Вачевський М.В. Соціально-економічні аспекти використання інтелектуальної власності в сучасних умовах. Теорія і практика: навчальний посібник. Рекомендовано МОН України Лист 1/11-1113 від 21.03.03. – К.: ЦУЛ. – 2004. – 376 с.
6. Вачевський М.В. Економічне виховання як основа формування готовності молоді до самостійної трудової діяльності // Актуальні проблеми економіки. – 2002. – №4. – С. 47 – 52.
7. Вачевський М.В. Соціально-трудова потенція: теорія і практика. Монографія. – К.: Наукова думка. Частина 2. – 199 с.
8. Вачевський М.В. Маркетинг формування професійної компетенції: підручник. – К.: Професіонал. – 2005. – 512 с.
9. Вовканич С.Й., Копистянські Х.Р. Національний шлях до інноваційного розвитку та творчості молоді // Молодь і ринок. – 2003. – №3. – С. 3 – 18.
10. Войчак А.В., Павленко А.Ф. Системи та

характеристики сучасного маркетингу. – К.: КНЕУ. – 1994. – 160 с.

11. Вишневський О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Дрогобич “Коло”. – 2006. – 608 с.

12. Вишневський О.І., Чепіль М.І. Теоретичні основи педагогіки. Дрогобич “Відродження”. – 1997. – 142 с.

13. Галузинський В.Н., Євтух М.Б. Основи педагогіки та психології вищої школи в Україні: навчальний посібник.

14. Гальчинський А.С., Єщенко П.С., Палкін Ю.І. Основи економічних знань: навч. посібник. – К.: Вища школа. – 2002. – 543 с.

15. Гаркавенко С.С. Маркетинг: підручник. – К.: Лібра. – 1998. – 384 с.

16. Герасимчук В.Г. Маркетинг: теорія і практика: навч. посібник. – К.: Вища школа. – 1994. – 327 с.

17. Гільбух Ю.З. Розумово обдарована дитина: психологія, діагностика, педагогіка. – К.: 1993. – Ін тел. – 1995. – 169 с.

18. Добрынин А.И., Журавлева Г.П. Общая экономическая теория. – СПб ПИТЕР. – 2001. – 288 с.

19. Єрмошенко М.М. Маркетинговий менеджмент: посібник. – К.: НАУ. – 2001. – 204 с.

20. Зязюн І.А. Краса педагогічної дії: навчальний посібник. – К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу. – 1997. – 302 с.

21. Іваночко А.В. Трудове навчання і виховання в національній школі. – Івано-Франківськ, 1990. – С. 30 – 31.

22. Ковальчук В.І., Сергєєва Л.М. та ін.. Як стати майстерним педагогом. Навчальний посібник. – К.: ТОВ “Етіс плюс”, – 2007. – 184 с.

23. Лутай В.С. Філософія сучасної освіти. – К.: центр “Магістр – S” – 1996. – 256 с.

24. Макконел К.Р., Брю С.Л. Экономика. Причины и проблемы. – М.: Республика, 1992.

25. Маршал А. Принципы политической экономии. – Т. 1, 2, 3. – М.: Прогресс. – 1993.

26. Моляко В.О. Психологічна готовність до творчої праці. – К.: – 1989.

27. Мочерний С.В. Основи економічної теорії. – Тернопіль. АТ “ТАРНЕКС”. – 1993. – 688 с.

28. Ніколаєнко С.М. Освіта і наука. Законодавчі та методологічні основи. – К.: “Політехніка”. – 2004. – 280 с.

29. Ніколаєнко С.М. Освіта і наука. Законодавчі та методичні основи. – К.: Політехніка. – 2004. – С. 79.

30. Оганян Г.А., Паламарчук В.О., Румянцев А.П. Політична економія: навч. посібник. – К.: МАУП – 2003. – 520 с.

31. Павленко А.Ф. Призначення і зміст освітньо-кваліфікаційної характеристики фахівця з маркетингу // Маркетинг в Україні. – 2003. – №1(17). – С. 53 – 60.

32. Прокопенко І.Ф. Людина у світі економіки і бізнесу. – Харків. Основа. – 1995. – 172 с.

33. Радченко І.П. Принципи наукової організації педагогічної праці. – К., 1989. – 190 с.

34. Рибалка В.В. Психологія розвитку творчої особистості – К.: – 1996.

35. Сліпчишин Л.В. Психолого-педагогічні основи впровадження сучасних підходів до навчання у ПТНЗ: навчальний посібник. – Львів, 2008. – 148 с.

36. Сухомлинська О.В. Цінності освіти і виховання: наук.-методичний збірник. – К., 1997.

37. Ушинський К., Вибрані педагогічні твори. – К.: Радянська школа. – 1983.

38. Шпак О.Т., Падалка О.С., Шепотько В.П. Учителю про економічне виховання учнів: питання генезису і компетентності. – К.: Четверта хвиля. – 1998. – 224 с.

39. Чухно А.А., Єщенко П.С., Климко Г.М. Основи економічної теорії: підручник. – К.: Вища школа. – 2001. – 606 с.

Стаття надійшла до редакції 10.11.2009

---

УДК 373.3/.5.018.58

**Тетяна Куліш**, кандидат педагогічних наук,  
заступник начальника науково-організаційного відділу АПН України,  
м. Київ

## МОДЕЛЬ ШКОЛИ МИХАЙЛА ЩЕТИНІНА

*У статті визначено провідні ідеї педагога-новатора Михайла Петровича Щетініна щодо організації школи.*

**Ключові слова:** педагог-новатор, школа-комплекс, метод занурення, гармонійний розвиток особистості, педагогіка співробітництва.

**П**остановка проблеми. На сучасному етапі розвитку загальноосвітньої школи, який відзначається пошуками ефективних шляхів реалізації завдань середньої освіти, що відповідають нинішнім вимогам і потребам українського суспільства, розробникам нових концепцій розвитку школи корисно знати основні інноваційні тенденції попереднього періоду шкільництва, зокрема періоду 70 – 80-х років минулого століття. На цей час припав пік популярності педагогів-новаторів, які спрямовували свої дослідження на вдосконалення навчально-виховного процесу в школі за ідеями гуманної педагогіки або ж педагогіки співробітництва (Ш.О. Амонашвілі, Є.М. Ільїн, С.М. Лисенкова, В.Ф. Шаталов, М.П. Щетінін та ін.). Своїми інноваційними, новаторськими ідеями помітно виділяється серед когорти цих педагогів Михайло Петрович Щетінін.

**Основні наукові дослідження і публікації.** Педагогічні погляди та експериментальна діяльність М. Щетініна висвітлювались більшою мірою на сторінках російських педагогічних періодичних видань “Первое сентября”, “Учительская газета”, “Семья и школа”, зокрема у статтях О. Адамського, Ш. Амонашвілі, О. Огороднікової, А. Соловейчика, А. Цирульнікова.

На жаль в Україні діяльність М. Щетініна та його новаторські педагогічні ідеї малодосліджені.

**Мета пропонованої статті** – з’ясувати та проаналізувати спрямованість педагогічних пошуків відомого педагога-новатора Михайла Щетініна.

**Виклад основного матеріалу.** Народився Михайло Петрович Щетінін 17 жовтня 1944 року в селі Новий Бірюзяк Кизлярського району Дагестанської АРСР. Закінчив Саратовський державний педагогічний інститут за спеціальністю “музика та спів”. Працював директором музичної школи в м. Кизлярі, де, за його словами, розвинув музичні здібності групи дітей, які не мали схильності до музики, займаючись з ними їх загальним “гармонійним розвитком”. Підводячи підсумки роботи у школі він зазначав: “Ми з педагогами Кизлярської музичної школи перевірили і встановили, що здатність до одного виду діяльності складається із здатності до інших. Талант – це синтез кількох талантів. Для того, щоб виховати фахівця, необхідно розвивати людину взагалі, людину в цілому. І сьогодні я готовий спокійно і впевнено, з повною відповідальністю стверджувати: “Людина може все” [3, 10; 7].

Саме через переосмислення цього девізу, вважає педагог, йшло формування ідеї створення школи-комплексу, яка б розвивала все, що включає в себе поняття “людина”. “Цілісність особистості дитини – цілісність навколишнього світу – таким є взаємозв’язок двох головних начал, на яких базується сповідувана мною і моїми однодумцями концепція школи” – писав педагог [1, 58].

З 1974 року М. Щетінін був призначений директором школи в селищі Ясні Зорі Білгородської області, де й почав займатись експериментом щодо створення школи-комплексу, в якому, окрім загальноосвітніх предметів,